

Det osteologiska materialet

Genom att studera de brända benfragment som upphittats på boplatserna kan man få information om de djur som stenålderns människor använt som föda och samtidigt i någon mån också om den djurvärld, som funnits under tidsperioden. Den restfauna som finns på boplatserna är problematisk och svår att tolka, men å andra sidan är den intressant och öppnar nya perspektiv. Det benmaterial som tagits till vara vid utgrävningarna på Rävåsen under åren 1994–1998 omfattar sammanlagt ca 3 kg brända ben. Benmaterialet från provgrävningarna under åren 1999–2001 är inte analyserat, men kvantitativt sett är det fråga om en synnerligen liten mängd. Benmaterialet består i huvudsak av mycket små fragment och flisor. Materialet har analyserats av dr Pirkko Ukkonen vid Geologiska institutionen vid Helsingfors universitet (se vidstående tabell).

Sammanlagt har alltså 1367 benfragment kunnat artbestämmas. Av det identifierade materialet har man bestämt arterna och uppskattat minimiantalet individer. Med hänsyn till den information som finns om boplatsens karaktär och omgivningens ekologi är arternas/släkternas relativa andelar av det identifierade materialet av största betydelse.

I Österbotten har osteologiska analyser av ben funna på boplatser från stenåldern gjorts endast ifråga om några nyare utgrävningar. I samband med de brända benen från Rävåsen kan man

Art	Fr./st.
<i>Homo sapiens</i>	2
<i>Ursus arctos</i> (björn)	1
<i>Vulpes vulpes</i> (räv)	1
<i>Martes martes</i> (mård)	1
cf. <i>Martes</i> (mård?)	1
<i>Phocidae</i> (sälar)	968
cf. <i>Phocidae</i> (sälar?)	8
<i>Alces alces</i> (älg)	9
cf. <i>Alces</i> (älg?)	2
<i>Rangifer tarandus</i> (vildren)	2
<i>Cervidae</i> (älgdjur)	1
<i>Castor fiber</i> (bäver)	11
cf. <i>Castor</i> (bäver?)	7
<i>Sciurus vulgaris</i> (ekorre)	2
<i>Lepus timidus</i> (skogshare)	18
<i>Mammalia (mesom.)</i> (medelstora däggdjur)	286
<i>Gavia sp.</i> (lom/storlom)	1
<i>Anas crecca</i> (krickand)	3
<i>Anatidae</i> cf. <i>Anas platyrhynchos</i> (gräsand?)	2
<i>Bonasa bonasa</i> (järpe)	2
<i>Lagopus lagopus</i> (ripa)	1
<i>Tetrao tetrix</i> (orre)	1
<i>Tetrao tetrix/Tetrao urogallus</i> (orre/tjäder)	2
<i>Tetrao urogallus</i> (tjäder)	3
<i>Aves</i> cf. <i>Cephus grylle</i> (tobisgrissla)	1
<i>Aves</i> (fåglar)	2
<i>Esox</i> (gädda)	13
<i>Cyprinidae</i> (karpfiskar)	2
<i>Teleostei</i> (fiskar)	14
Sammanlagt	1367

nämna material från Puska i Kurikka (Ka 1–2), Isokangas i Evijärvi (Ka 3, Pöljä), Hundbacken i Purmo (Ka 3:1) och Kangas i Kaustby (Ka 2–3). Detta material kommer från boplatser belägna vid havsstränder under kamkeramisk tid och slutet av stenåldern. De har varit belägna vid forntida älvmyningar eller i närheten av sådana, d.v.s. i en likadan miljö som boplatserna på Rävåsen (Miettinen 1982, 1991, Ukkonen 2002).

På boplatserna i Evijärvi, Purmo och Kurikka uppgick andelen sälben till drygt 70 %, i Kaustby till 82 %. Ehuru antalet identifierade fragment är rätt ringa på dessa platser jämfört med materialet från Rävåsen, är resultaten dock tämligen enstämmiga. Andelen fiskar och fåglar i Evijärvi och Purmo är något större än på Rävåsen, i Kaustby förekommer fåglar inte alls i materialet, förekomsten av fiskar är däremot ca 11 %. En allmän förekomst under stenåldern i Finland är att fågelben förekommer i ringa utsträckning i den förhistoriska restfaunan, däremot varierar mängden fiskben något mera (Ukkonen 1996, 74–75).

Under slutet av stenåldern dominerar sälarna på havsstrandsboplatserna i Österbotten, liksom även i restfaunan från Rävåsen. De övriga däggdjuren förekommer i mindre utsträckning, av dem fanns mest bäver och hare. I boplatsermaterial från slutet av stenåldern påträffas i allmänhet stora däggdjur som älg och vildren, och i mindre grad björn. Även om fisket säkert har varit viktigt och kanske varit ett garanterat sätt att skaffa den dagliga födan, finns det ändå anmärkningsvärt litet fiskben i materialet (se Siiriäinen 1981, 1982).

Analyserna av det osteologiska materialet på boplatserna medför också ett flertal tolkningsproblem. Restfaunan på stenålderns boplatser har uppkommit som ett resultat av mänsklig verksamhet. Dess uppkomst och sammansättning har påverkats av mångahanda val och tillvägagångssätt, vilka förblivit okända för nutidsmänniskan. De förhållanden under vilka materialet har bevarats och de metoder genom vilka det har tagits tillvara, inverkar på den information man fått om materialet. Därför är det skäl att inte dra alltför generaliserande slutsatser på basen av resultaten från en enda boplats. Tillsammans med det övriga fyndmaterialet och terrängförhållandena berikar dock iakttagelserna kring restfaunan märkbart helhetsbilden.

I allmänhet ger dock inte restfaunan enbart som sådan någon tillförlitlig bild av närområdets bytesdjur eller djurvärld. Det är alldeles uppenbart att av allt det benmaterial som hanterats på boplatserna har endast en viss del hamnat i elden och sålunda bevarats. Av de bytesdjur, åtminstone de större som nedlades långt borta från boplatserna, förde man sannolikt endast de delar till boplatserna som ansågs vara de värdefullaste. En del av de brända benen är säkert rester av måltider. I restfaunan finns dock också utpräglade pälsdjur (t.ex. mård) och det är också möjligt, att rester efter pälsdjurskroppar har bränts med avsikt, för att de inte skall locka till sig rovdjur, för att hålla flugorna borta och för att avvärja olägenheter till följd av stanken av döda djur (Pirkko Ukkonen, personlig kommentar).

Ben användes säkert i stor utsträckning för tillverkning av mångahanda bruksföremål, arbetsredskap och smycken. Dessa har dock sällan hamnat i elden och har därför bevarats endast i undantagsfall. Hur man tillredde sin mat under stenåldern har också påverkat avfallsfaunans uppkomst, likaså utgrävningsmetoderna och tillvaratagandet av fynden. Vid utgrävningarna på Rävåsen sållades största delen av kulturjorden genom ett rätt grovt såll, med masktättheten 6–8 mm, vilket säkert är en delvis orsak bl.a till den ringa mängd fiskben som kunnat tillvaratas.

Till undantagen hör två små fragment av ett kranium av människa som hittades på ett av grävningssområdena på 52 m höjd. De hör helt klart till restfaunan i kulturlagret, och kan lika litet anknytas till någon struktur som till enskilda fynd. Utifrån iakttagelserna vid utgrävningar är det inte i någon händelse fråga om ett gravfynd. Rävåsens enda i sin helhet undersökta grav är en ”traditionell” rödockragrav som anlagts under en hyddbotten. Av den avlidna som täckts med rödockra, men förblivit obränd, finns inte några bevarade rester. Även i andra gravar från stenåldern har de avlidna begravts obrända. På gropkeramiska boplatser i Sverige och på Jettböle i Jomala på Åland har man i kulturlagret funnit enskilda fragment av människoben, på vilka man ibland har funnit spår av hantering som tyder på kannibalism (Nunez 1995). Enskilda fragment av brända människoben har påträffats i kulturlagret på några stenåldersboplatser även på det finska fastlandet, men tillsvidare finns inte någon samlad information om detta. Det kan dock nämnas, att man på 1990-talet påträffade även brända människoben, bl.a. några bitar av ett kranium, på boplatserna Hämeensaari i Kolima i Pihtipudas, Mellersta Finland. Boplatserna har givit fyndmaterial av olika ålder. Utifrån stratigrafiska iakttagelser hör skallfragmenten till platsens äldsta bosättningskedje som är från slutet av stenåldern (Miettinen 1993).

Litteratur

- Miettinen, Mirja & Vuorela, Irmeli** 1982. Stenåldersboplatserna Hundbacka i Pedersöre, Österbotten i belysning av arkeologiska fynd och pollenanalys. *Bottnisk Kontakt* I, 14–24.
- Miettinen, Mirja** 1991. Om stenålderns fångstbosättning i Kvarkenområdet. *Bottnisk Kontakt* V, 55–59.
- Miettinen, Mirja** 1993. Pihtiputaan Hämeensaari. Uutta tietoa Keski-Suomen esihistoriasta. Lapinraunioita ja hiidenkiukaita. *Museoviraston arkeologian osaston julkaisuja* n:o 3, 52–64.
- Nunez, Milton** 1995. Cannibalism on Pitted Ware Åland? *Karhunhammas* 16, 61–68. University of Turku, Department of Cultural Studies, Archaeology.
- Siiräinen, Ari** 1981. On the Cultural Ecology of the Finnish Stone Age. *Suomen Museo* 1980, 5–40.
- Siiräinen, Ari** 1982. Recent Studies on the Finnish Stone Age. *Fennoscandia Antiqua* I, 17–26.
- Ukkonen, Pirkko** 1996. Osteological analysis of the refuse fauna in Lake Saimaa area. Environmental Studies in Eastern Finland. Reports of the Ancient Lake Saimaa Projekt. *Helsinki Papers in Archaeology* no. 8, 63–91.
- Ukkonen, Pirkko** 2002. The early history of seals in northern Baltic. *Annales Zoologici Fennici* 39.